

مقدمه

قرآن کریم آخرین کتاب آسمانی است که بر آخرین پیامبر الهی حضرت محمد مصطفی ﷺ فرود آمد و جهان و جهانیان را به نور کمال و هدایت مزین کرد. این کتاب گرانسنگ علاوه بر اینکه معجزه جاوید پیامبر گرامی اسلام ﷺ بود، نشان صدق و راستی نبوت آن حضرت نیز محسوب می‌شد. از این رو اعجاز قرآن، از همان اوایل ظهور اسلام مورد توجه و اهتمام مسلمانان قرار گرفت و علما و دانشمندان در طول تاریخ برای دفاع از ساحت قرآن کریم و اثبات اعجاز آن، کتاب‌ها و مقالات زیادی نوشتند که مراجعه به آنها این مدعا را اثبات می‌کند. این بزرگان نظری هم‌جهانبه به اعجاز قرآن داشتند و وجوه مختلفی را برای آن بیان کرده‌اند. نیز گفته‌اند که کلام الهی علاوه بر فصاحت و بلاغت (اعجاز بیانی) از جنبه‌هایی از اعجاز برخوردار است که در هیچ کتاب دیگری نظیر ندارد؛ مانند آموزه‌ها و معارف عالی (اعجاز معانی)، هماهنگی و عدم وجود اختلاف، اخبار غیبی، طرح مسائل دقیق علمی (اعجاز علمی)، آفرینش‌های هنری و ... .

گفتنی است هیچ‌کس نمی‌تواند مدعی بررسی همه‌جانبه ابعاد اعجاز قرآن باشد؛ زیرا بسیاری از رموزها و شگفتی‌های قرآن، هنوز بر ما پوشیده مانده است و این مجال برای تمامی محققان و پژوهشگران فراهم است تا با تدبیر و تعمق بیشتر در قرآن کریم پرده از این رموز بردارند.

یکی از جنبه‌های نوظهور اعجاز قرآن که در قرن اخیر مورد توجه قرآن‌پژوهان قرار گرفته و کتاب‌های زیادی در رد و اثبات آن نوشته شده است، اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن کریم است. نویسندگان زیادی در پی اثبات نظم اعجازگونه عددی و ریاضی این کتاب الهی هستند. در این نوشتار قصد داریم تا پژوهشی درباره این جنبه اعجاز قرآن داشته باشیم و ضمن بیان بعضی موارد آن، دیدگاه موافقان و مخالفان را یادآوری کرده و در نهایت نظر نهایی را درباره اعجاز عددی قرآن، بیان کنیم.

طلیعه نظریه اعجاز عددی و ریاضی قرآن

این نظریه که بیانگر نظم اعجازگونه عددی و ریاضی قرآن کریم است، نخستین بار از سوی دکتر رشاد خلیفه مطرح و باعث حیرت و شگفتی مردم شد. دکتر رشاد خلیفه در خانواده‌ای از صوفیان مصر، در شهر «طنطه» متولد شد. وی تحصیلات جدید خود را تا مقطع کارشناسی در دانشکده کشاورزی «عین الشمس» قاهره گذراند، آن‌گاه در دانشگاه آریزونا آمریکا در سال‌های ۱۹۵۹ تا ۱۹۶۱ میلادی، مقطع کارشناسی ارشد را پشت سر گذاشت، و سپس دکترای خود را در رشته بیوشیمی گیاهی در سال ۱۹۶۴

کتاب‌شناسی موضوعی

کتاب‌شناسی اعجاز عددی و ریاضی قرآن

مجتبی نوروزی | عضو هیئت علمی دانشگاه علوم و معارف قرآن کریم (دانشکده تربیت مدرس قرآن مشهد).

چکیده: یکی از مباحثی که در قرن اخیر از سوی بعضی قرآن‌پژوهان مطرح شده است، نظریه «اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن» است. این نظریه که بیانگر نظم اعجازگونه عددی و ریاضی قرآن است، اولین بار توسط رشاد خلیفه در سال ۱۹۷۲ میلادی (۱۳۵۱ ش) مطرح شد. طرح این نظریه مورد توجه و استقبال قرآن‌پژوهان قرار گرفت؛ به گونه‌ای که موارد بسیاری بر تحقیقات او افزوده شد، تا جایی که امروزه ده‌ها کتاب و مقاله در این زمینه نوشته شده است. نویسنده در مقاله حاضر ضمن معرفی اجمالی این نظریه، به کتاب‌ها، مقالات و پژوهش‌هایی که در این مورد از سوی قرآن‌پژوهان تألیف شده است، به صورت تفصیلی و اجمالی اشاره می‌نماید.

کلیدواژه: اعجاز عددی قرآن، نظم ریاضی قرآن، کتاب‌شناسی اعجاز عددی و ریاضی قرآن.

میلادی از دانشگاه کالیفرنیا دریافت کرد.^۱

اوسه سال مداوم درباره قرآن با استفاده از رایانه، تحقیق کرد و نتایج تحقیقات خود را در سال ۱۳۵۱ شمسی (۱۹۷۲م) به رسانه های گروهی و روزنامه ها داد.^۲ کتاب وی نیز با عنوان معجزه القرآن الکریم در سال ۱۹۸۳ در بیروت^۳ و به زبان انگلیسی در آمریکا چاپ شد.^۴

رشاد خلیفه در سال ۱۳۵۷ شمسی (۱۹۷۸م) موسسه تبلیغی «روح حق» را با کمک جمعی از مسلمانان، در شهر توسان بنیان گذاشت و همراه با سخنرانی در این محل و سایر اماکن و مجالس، سعی در تبلیغ دین مبین اسلام داشت و محور کار خود را قرآن مجید قرار داده بود.

وی همچنین صاحب ترجمه قرآن به زبان انگلیسی در دوازده جلد، به نام ترجمه استاندارد انگلیسی از قرآن کریم است که ده سال برای به دست آوردن یک متن انگلیسی بهتر و نزدیک تر به اصل قرآن، تلاش کرد. او انگیزه خود را از این ترجمه، وجود نارسایی ها و غلط های فاحشی می داند که در ترجمه های موجود به زبان انگلیسی وجود دارد که گاه این تحریفات عمدی است.^۵

اما آنچه باعث شهرت دکتر رشاد خلیفه در جهان است، نظریه اعجاز عددی قرآن و موضوع عدد ۱۹ و مفتاح حروف مقطعه در قرآن است که وی در کتاب خود معجزه القرآن الکریم به طرح آن پرداخت. وی معتقد بود کلید رمز اعجاز قرآن، عدد ۱۹ است که برابر با تعداد حروف «بسم الله الرحمن الرحیم» است و این آیه را کلید معجزه جاوید قرآن می دانست که بر سینه پاک پیامبر گرامی اسلام ﷺ توسط فرشته وحی نازل شده است؛ بنابراین به دنبال مصادیق عدد ۱۹ یا مضربی از این عدد در قرآن بود و نمونه های قرآنی بسیاری بیان کرد. وی همچنین در پی اثبات اعجاز قرآن، سراغ حروف مقطعه قرآن رفت و برای کشف معانی و اسرار حروف مقطعه، از رایانه کمک گرفت و به نتایجی در این زمینه رسید که به برخی از آنها اشاره می کنیم:

نسبت حرف «ق» در سوره «ق» از تمام سوره های قرآن بدون استثنا، بیشتر است.

مقدار تکرار حرف «ص» در سوره «ص» به تناسب مجموع حروف

۱. خلیفه، رشاد؛ اعجاز قرآن، تحلیل آماری حروف مقطعه؛ سید محمد تقی آیت الهی؛ شیراز؛ دانشگاه شیراز، مقدمه، ص الف.
۲. همان، مقدمه، ص ج.
۳. خلیفه، رشاد؛ معجزه القرآن الکریم؛ الطبعة الأولى، بیروت؛ دارالعلم للملایین، ۱۹۸۳م.
۴. «QURAN VISUAL PRESENTATION OF THE MIRACLE»
۵. خرمشاهی، بهاء الدین؛ دانشنامه قرآن و قرآن پژوهی؛ ج ۱، تهران؛ دوستان و ناهید، ۱۳۷۷ش، ج ۱، ص ۱۱۰۹.

سوره، از هر سوره دیگر بیشتر است. نیز حرف «ن» در سوره «قلم» بیشترین تکرار را در ۱۱۴ سوره قرآن دارد و مواردی از این دست.^۶ این کار رشاد خلیفه، مورد اقبال و ادبار قرآن پژوهان قرار گرفت؛ به گونه ای که همواره بحث هایی در تأیید یا رد نظریه اعجاز عددی وی وجود داشته و دارد و امروز کتاب هایی بسیاری در این زمینه به رشته تحریر درآمده است.

یکی از کسانی که راه رشاد خلیفه را ادامه داد، قرآن پژوه معاصر مصری، عبدالرزاق نوفل است که در کتاب خود الإعجاز العددي فی القرآن الکریم و معجزة الأرقام والترقیم به طرح، بسط و توسعه نظریه اعجاز عددی قرآن پرداخت و با بیان پاره ای از کلمات کلیدی قرآن و تکرار آنها در قرآن، نکات جالبی را در این باره استخراج کرد که باعث حیرت و تعجب همگان شد. اکنون به برخی از این موارد اشاره می شود:

کلمات «دنیا» و «آخرت» به صورت مفرد در آیات قرآنی به طور مساوی، هر کدام ۱۱۵ مرتبه به کار رفته است.

دو کلمه «شیطان» و «ملائکة»، در قرآن ۶۸ مرتبه به صورت جداگانه به کار رفته است.

لفظ «حیات» و مشتقات آن به اندازه لفظ «موت» و مشتقات آن، ۱۴۵ مرتبه در قرآن به کار رفته است...^۷

همچنین ابوزهره النجدی، قرآن پژوه شیعی در ادامه پژوهش نوفل، به مواردی دیگر از اعجاز عددی قرآن دست یافت که در کتاب خود به نام من الإعجاز البلاغی والعددی للقرآن الکریم مطرح کرد که به نمونه ای از آنها اشاره می شود:

کلمه «ساعة» ۲۴ مرتبه و به تعداد ساعت های شبانه روز در قرآن به کار رفته است. همچنین «سماوات السبع» ۷ مرتبه، «سجده» و مشتقات آن ۳۴ مرتبه و به تعداد سجده های نمازهای شبانه روز، لفظ «شيعه» و مشتقات آن ۱۲ مرتبه و مشتقات «فرقه» ۷۲ بار مطابق با حدیث نبوی (ص)^۸ در قرآن کریم به کار رفته است.^۹

افراد دیگری نیز در این زمینه کتاب نوشته اند و هر کدام به بیان جنبه ای از اعجاز قرآن پرداخته اند.^{۱۰}

۶. رک به: خلیفه، رشاد؛ معجزة القرآن الکریم و اعجاز قرآن، تحلیل آماری حروف مقطعه.
۷. رک به: نوفل، عبدالرزاق؛ اعجاز عددی در قرآن کریم؛ ترجمه مصطفی حسینی طباطبایی، ناشر: تهران، ۱۳۶۲ ش.
۸. قال رسول الله (ص): «ستفترق امتی علی ثلاثة وسبعین فرقة، منها فرقة ناجية» والباقون هالکون». مجلسی، محمد باقر؛ بحار الأنوار؛ الطبعة الثانية، بیروت؛ مؤسسة الوفاء، بیروت، ۱۴۰۳ ق، ج ۳۶، ص ۳۳۶.
۹. رک به: النجدی، ابوزهره؛ من الإعجاز البلاغی والعددی للقرآن الکریم؛ الوكالة العالمية، ۱۴۱۰ ق.
۱۰. برای اطلاع بیشتر از موارد اعجاز عددی قرآن رک به: «پژوهشی در نظریه اعجاز عددی و ریاضی قرآن»؛ مجتبی نوروزی؛ پژوهش های قرآنی، ۱۳۸۵، ش ۴۸، ص ۱۴۲-۱۷۳.

بخش اول: کتاب‌ها الف) کتاب‌های تفصیلی

۱. آیت کبری، معجزه جاوید قرآن کریم سید محمد فاطمی، ج ۱، تهران: مؤلف.

نویسنده در این کتاب با توجه به عدد ۱۹ و نوزده حرفی بودن «بسم الله الرحمن الرحیم»، به صورت گسترده و مستدل به بیان اعجاز عددی قرآن پرداخته است. نویسنده در این باره می‌نویسد:

«اساس این معجزه مسلم جاودانی بر یک نظام عجیب ریاضی مبتنی است که شمار حروف مقطعه سرآغاز سوره‌ها در هر کدام از آنها به تنهایی یا به صورت گسترده در بین سوره‌ها مضرب صحیحی از تعداد حروف نوزده‌گانه «بسم الله الرحمن الرحیم»، اولین آیه قرآن کریم می‌باشد. بررسی این حجت قاطع با توجه به حالات و شرایط زمانی و مکانی نزول وحی نشان می‌دهد که طرح و ابداع یک چنین شبکه پیچیده و رابطه خارق‌العاده حروف و کلمات که نظیر آن در سرتاسر تمدن بشری، در هیچ کتاب دیگری دیده نشده است، خارج از قدرت و فکر و هوش انسان است و احتمال وقوع آن نیز بر حسب تصادف، غیرممکن و کاملاً مردود است.»

این کتاب در شانزده بخش و ۱۵۲ صفحه سامان یافته و بدون حروفچینی و به صورت دست‌نوشته اصلی به چاپ رسیده است.

۲. اعجاز قرآن، تحلیل آماری حروف مقطعه

رشاد خلیفه؛ ترجمه سید محمد تقی آیت‌اللهی؛ شیراز: دانشگاه شیراز. این کتاب از نسخه اصلی انگلیسی کتاب رشاد خلیفه به وسیله سید محمد تقی آیت‌اللهی ترجمه و در هفت فصل تنظیم شده است. مترجم مطالبی را نیز به صورت ضمیمه در این کتاب آورده است. کتاب در سال ۱۳۶۵ شمسی از سوی انتشارات دانشگاه شیراز چاپ شده است.

۳. الاعجاز العددی للقرآن الکریم عبدالرزاق نوفل؛ ج ۳، قاهره: دارالشعب.

پس از دکتر رشاد خلیفه، نظریه اعجاز عددی قرآن به وسیله عبدالرزاق نوفل، قرآن‌پژوه معاصر مصری بسط و گسترش پیدا کرد. وی در این کتاب که در سه بخش تنظیم شده است، به بیان پاره‌ای از کلمات کلیدی قرآن پرداخته که با هم ارتباط و تناسب

نکته‌ای که صاحبان این کتاب‌ها به آن اشاره کرده‌اند، این است که اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن چیزی نیست که به طور تصادفی و قهری پدید آمده باشد، بلکه ارتباط موضوعی کلمات و تناسب در تکرار الفاظ قرآن و همچنین اعجاز عدد ۱۹ و رموز حروف مقطعه، از روی حکمت و هدف بوده است که امروز با تدبر و تفکر در آیات قرآنی و همچنین استفاده از رایانه به دست آمده است و همه این موارد دلالت بر اعجاز قرآن دارد. البته اینها در حد وسع و توان کم و محدود، صورت گرفته است و چه بسا با تأمل و دقت بیشتر رمزهای بیشتری از قرآن کشف شود، چنان‌که این اتفاق افتاده است. حال با وجود چنین اعجازی در قرآن که از توان همه انسان‌ها خارج است، چگونه ممکن است این آیات، از فردی و درس‌نخوانده‌ای مانند پیامبر گرامی اسلام ﷺ صادر شده باشد؟! بنابراین قرآن کتابی الهی و آسمانی و معجزه جاوید آخرین پیامبر اسلام است که برای همه جهانیان نازل شده است.

نکته دیگر اینکه فهم و درک اعجاز عددی و ریاضی قرآن، نیازی به دانستن علوم و فنون مشکل و پیچیده قرآنی و آشنایی عمیق با زبان عربی ندارد. همه انسان‌ها می‌توانند به این شمارش اقدام نمایند و حقایق نهفته در آن را تجربه کنند. از سوی دیگر چون این مباحث با زبان اعداد و ریاضی بیان شده است، دیگر جایی برای اختلاف نظر در مورد اعداد وجود نخواهد داشت. مباحث اعجاز عددی، مستند هستند و هر کسی آن را تصدیق می‌کند.

کتاب‌شناسی اعجاز عددی و ریاضی قرآن

تعداد کتاب‌ها و مقالاتی که درباره اعجاز عددی و ریاضی قرآن نوشته شده است، بسیار زیاد است؛ به گونه‌ای که شمارش و بیان همه این موارد، کاری بس مشکل است. در این نوشتار سعی شده کتاب‌ها، مقالات و پژوهش‌هایی که تا به حال در این زمینه صورت گرفته است، معرفی شود. برای این منظور، با مراجعه به مهم‌ترین کتابخانه‌های کشور در قم، تهران و مشهد و جستجو و تتبع فراوان در اینترنت، به تألیفات ذیل دست یافتیم که برای این حقیر نیز مایه شگفتی بود!

برای سهولت دسترسی به این تألیفات، آنها را در سه بخش کلی تقسیم بندی کرده‌ایم:

بخش اول: کتاب‌ها

بخش دوم: مقالات

بخش سوم: سایت‌ها

گفتنی است کتاب‌ها و مقالاتی که امکان دسترسی به کتاب و محتوای آنها وجود داشت، به صورت تفصیلی معرفی شده‌اند و در مورد بقیه کتاب‌ها به مشخصات اجمالی کتاب‌ها، بسنده شده است.

گرفت و چندین بار چاپ شد. کتاب حاضر بار اول در سال ۱۹۹۱ میلادی در دمشق چاپ شد و چاپ پنجم آن نیز در سال ۱۴۱۸ ق وارد بازار شد.

۵. اسرع الحاسبین، ملامح جدیده للاعجاز العددی فی القرآن الکریم عاطف علی صلیبی؛ الطبعة الاولى، دمشق: دار الشجره، ۲۰۰۱ م.

نویسنده در این کتاب که دارای هجده مبحث است، به صورت بسیار دقیق و پیچیده، حروف مقطعه را بررسی کرده و آنها را که دارای حروف مشترک هستند، در یک گروه دسته بندی و ارتباط آنها با آیه بسمله و ترتیب نزول قرآن را، با استفاده از اعداد و ارقام بیان کرده است. در انتهای کتاب نیز حروف سوره های قرآن کریم را در یک جدول به تفکیک سوره آورده است. این کتاب ۳۲۹ صفحه دارد و چاپ اول آن در تاریخ ۲۰۰۱ میلادی است.

۶. اعجاز العددی فی سورة الفاتحة

طلحة جوهر؛ الطبعة الاولى، دمشق: الحکمة، ۱۴۱۸ ق.

ایشان محور بحث در کتاب خود را عدد ۱۹ قرار داده است و به بحث درباره ارتباط میان آیه بسمله، سورة فاتحه و عدد ۱۹ پرداخته است. همچنین به اعجاز در کلمات فرد و زوج سورة فاتحه پرداخته است و در نهایت از تمام این موارد، اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن را نتیجه گرفته است.

۷. الله يتجلى في آياته

عبد الدائم الکحیل، حلب: دار الرضوان، ۲۰۰۵ م، ۱۱۲ ص.

این کتاب دارای سه قسمت و یک خاتمه است: در قسمت اول تحت عنوان «آیات الله فی آفاق الارقام»، به نظام دقیق لفظ جلاله «الله» در قرآن می پردازد و مواردی از ارتباط آن با عدد ۷ را بیان می کند.

در قسم دوم به مصادیق «الله» در قرآن و ارتباط آن با عدد ۷ در آیات مختلف می پردازد.

قسم سوم را نیز به «اسماء الله الحسنی» اختصاص داده و مواردی از اعجاز عدد ۱۱ در وحدانیت خداوند را بیان کرده است.

در خاتمه نیز به تکرار لفظ جلاله «الله» و ارتباط با عدد ۱۱ و ارتباط عدد ۹۹ با «اسماء الله الحسنی» اشاره کرده و بیان می کند که ارقام، شهادت به وحدانیت خدا می دهد.

در انتهای بحث نیز نتایج زیر را می گیرد:

۱. حقایق عددی قرآن که قابل خدشه نیست، در قرآن ثابت شده است؛
۲. اعجاز قرآن از طریق این اعداد و ارقام ثابت شده است؛

دارند. او در مقدمه کتاب خود بیان می کند که اینجانب، در سال ۱۹۵۹ میلادی در خلال تألیف کتاب الاسلام دین و دنیا متوجه شدم تعداد لفظ «دنیا» در قرآن مساوی با لفظ «آخرت» است. همچنین در سال ۱۹۶۸ میلادی، هنگام تألیف کتاب عالم جن و ملائکه دریافتم که کلمه «شیطان» به اندازه کلمه «ملائکه» در قرآن به کار رفته است و این مسئله باعث تعجب من شد.

نوفل پس از پژوهش در قرآن، مواردی دیگر از اعجاز قرآن را در سه بخش زیر سامان داد:

۱. موضوعاتی که مثل و مانند یکدیگرند؛

۲. موضوعاتی که در تقابل و تضاد با یکدیگرند؛

۳. موضوعاتی که با یکدیگر مرتبط هستند.

وی در پایان کتاب چنین نتیجه می گیرد:

۱. قرآن معجزه است و امکان ندارد که نظم ریاضی قرآن تصادفی و اتفاقی باشد؛

۲. مواردی که گفته شد، تنها گوشه ای از این اعجاز است و اگر در قرآن تدبیر و تأمل شود، موارد بیشتری از این نوع اعجاز کشف خواهد شد؛

۳. اعجاز عددی قرآن، اعجازی حقیقی و ملموس است نه اعجاز ادعایی و این نوع اعجاز قابل مناقشه نیست؛ زیرا زبان اعداد و ریاضی برای همه پذیرفتنی است.

گفتنی است که این کتاب دو بار به فارسی ترجمه شده است:

۱. ترجمه به وسیله مصطفی حسینی طباطبایی به نام اعجاز عددی در قرآن کریم در سال ۱۳۶۲؛

۲. ترجمه از سوی سعید همایون به نام معجزه اعداد در قرآن کریم سال ۱۳۸۳.

۴. اعجازات حدیثه، علمیه و رقمیه فی القرآن

رفیق ابوالسعود؛ الطبعة الخامسة، دمشق: دار المعرفه، ۲۰۰۱ م.

ایشان در کتاب خود مطالبی شبیه مطالب عبدالرزاق نوفل دارد و به بیان پاره ای از موضوعات مرتبط با هم، و ارقام مربوط به آنها می پردازد و از این طریق اعجاز قرآن را ثابت می کند؛ مانند:

الرحمن ۵۷ مرتبه	الرحیم ۱۱۴ مرتبه
الجزء ۱۱۷ مرتبه	المغفره ۲۳۴ مرتبه
العسر ۱۲ مرتبه	الیسر ۳۶ مرتبه
الفجار ۳ مرتبه	الابرار ۶ مرتبه

لازم به ذکر است که این کتاب مورد استقبال مسلمانان قرار

تصویری از نظم شگفت‌انگیز موجود در عالم، اعجاز ریاضی قرآن را که اشاره‌های متعددی به این امور دارد، بیان نماید. وی به اشارات و دلایل قرآنی درباره علوم ریاضی پرداخته و ضمن بررسی اعداد در قرآن کریم و مسئله اندازه‌گیری، به برخی از قوانین عالم هستی از قبیل پدیده جاذبه زمین، حرکت سیارات بر مدارهای خاص خود و فشار جو و قوانین ریاضی حاکم بر آنها اشاره کرده و معتقد است این مسائل علمی و دقیق در قرآن آمده و از این جهت قرآن معجزه است.

۱۲. أسرار القرآن الرقمية في آيات العترة النبوية
محمد محمد هويدى؛ الطبعة الأولى، دار المحجة البيضاء،
۱۴۲۷ق، ۲۳۶ ص.

تحلیلی در مورد اعداد و حروف قرآن و ارتباط آن با برخی از آیات در مورد اهل بیت پیامبر (ص) است. نویسنده، آیات مشهور قرآنی درباره اهل بیت و ولایت را بیان کرده و اسراری درباره اعداد و حروف خاص مربوط به این آیات را بیان می‌کند. بررسی اسرار عددی در آیات تطهیر، تبلیغ، مباحله، اولی الامر، کونوا مع الصادقین، آیه مؤدّت، آیه ولایت، آیه اهل الذکر و آیات مربوط به حضرت مهدی و سایر امامان از مهم‌ترین مندرجات این کتاب محسوب می‌شود و ارتباط برخی از اعداد با این آیات و تحلیل علمی آنها نیز در پایان کتاب می‌آید. بررسی ارتباط برخی از اعداد موجود در قرآن درباره عید غدیر خم، اصحاب کساء، افراد مباحله، آیه ولایت، ائمه اثنی عشر، آیه تطهیر، حضرت فاطمه و بسمله، از دیگر مندرجات این کتاب است.

۱۳. آفاق الاعجاز الرقمية في القرآن الكريم
عبدالدائم الكحيل، الطبعة الأولى، دمشق: دار وحي القلم،
۲۰۰۶ م، ۱۸۹ ص.

در این کتاب درباره اعجاز قرآن از دیدگاه نظم عددی و ریاضی بحث و بررسی شده است. نویسنده به نقش و نظم عدد ۷ در قرآن و نسبت بین اعداد و حروف و کلمات قرآن کریم اشاره کرده و ضمن بیان اسرار حروف مقطعه و حروف بسمله، قائل به اعجاز قرآن کریم از نظر نظم عددی و قواعد ریاضی، شده است.

۱۴. اعجاز القرآن العلمي و البلاغی و الحسابی
محمد حسن قنديل؛ الطبعة الأولى، مصر: دار ابن خلدون
للتراث، ۲۰۰۶ م، ۳۰۲ ص.

این کتاب شامل بررسی ابعاد مختلف اعجاز قرآن کریم به همراه بیان نمونه‌های آن می‌باشد. همچنین در این کتاب به بحث درباره اعجاز بلاغی، علمی و

۳. برای عدد ۷ دلالت‌های زیادی در قرآن می‌توان یافت؛
۴. اگر تمام دنیا با همه امکاناتشان بسیج شوند، نمی‌توانند کتابی مانند قرآن به صورت نظام رقمی دقیق به وجود آورند.

۸. اسرار اعجاز القرآن؛ عبدالدائم الكحيل
حلب: دار الرضوان، ۲۰۰۴ م، ۱۶۰ ص.

این کتاب درشش بخش نوشته شده است که مباحث آن درباره اثبات اعجاز عدد ۷ در قرآن است. بخش‌های کتاب عبارتند از:
بخش اول: مقدمه‌ای در وجود نظام تکرار اعداد و ارقام در قرآن که این زبان اعداد، مشترک بین تمامی مردم با عقاید و زبان‌های مختلف است و همین مسئله دلیلی بر علمی بودن قرآن است؛
بخش دوم: حقایق علمی با نظام استوار و محکم در قرآن تکرار شده است؛

بخش سوم: پیرامون اعجاز رقمی لغوی؛

بخش چهارم: درباره لفظ جلاله «الله» و ارتباط آن با عدد ۷؛

بخش پنجم: درباره موضوع بهشت و جهنم و ارتباط آن با عدد ۷؛

بخش ششم: درباره موضوع دنیا و آخرت و ارتباط آن با عدد ۷؛

۹. اسرار الحروف و الاعداد؛ علی بوصخر؛ قم: ۲۰۰۳ م.

موضوع این کتاب بحث و بررسی درباره اسرار حروف و اعداد در قرآن است. نویسنده معتقد است هر کدام از اسماء الهی، خواص معین و مشخصی دارد که او در این کتاب به بعضی از آنها اشاره کرده است.

۱۰. الاعجاز العددی و الرقمية في القرآن الكريم
حسين سليمان؛ دار النهج.

این کتاب پژوهشی درباره اعجاز عددی و رقمی قرآن کریم است و در هفت فصل تنظیم شده است. مباحثی درباره نزول قرآن و کتابت آن، نخستین فصل کتاب را تشکیل داده است. نویسنده در این اثر به بررسی عجایب برخی از اعداد قرآن از جمله عدد ۱۹ و ۳۸ پرداخته است. اعجاز عددی سور حوامیم و اسرار فواتح سوراژ دیگر مباحث کتاب حاضر می‌باشد. فصل پایانی کتاب به اعجاز رقمی اختصاص دارد و مؤلف، ضمن بیان مراد خود از اعجاز رقمی، به نمونه‌های آن در قرآن کریم اشاره کرده است.

۱۱. اشارات قرآنية للعلوم الرياضية والإعجاز الحسابی

عبدالباسط محمود تجيت؛ الهيئة المصرية العامة للكتاب.

این کتاب، پژوهشی است در حوزه اعجاز علمی و عددی قرآن کریم در عالم هستی. نویسنده در این کتاب تلاش دارد با ارائه

۱۹. الإعجاز العلمي في القرآن والسنة

نایف منیر فارس، مکتبه ابن کثیر، دار ابن حزم.

کتاب حاضر پژوهشی دربارهٔ مباحث علمی قرآن کریم در زمینه‌های مختلف و بررسی اعجاز علمی قرآن کریم است. در این نوشتار از جنبه‌های مختلف، به مباحث علمی مندرج در آیات قرآنی پرداخته شده و سعی شده، تا اعجاز علمی قرآن از جنبه‌های مختلف علمی به تصویر کشیده شود. نویسنده به قوانین مختلف علمی از قبیل علم ستاره‌شناسی و افلاک، علم زمین‌شناسی، علم طب، علم فیزیک و علوم عددی و ریاضی پرداخته و با استفاده از دیدگاه‌های مهم کارشناسان این علوم، آیات قرآن کریم را که حاکی از قوانین مربوط به این علوم است را تجزیه و تحلیل علمی کرده است و این قبیل آیات قرآنی که حاکی از علوم بشری و علوم طبیعی است را تفسیر می‌نماید و بر اعجاز علمی قرآن کریم تأکید می‌کند.

۲۰. اعجازها و شگفتی‌های قرآن

محمد علی رضایی اصفهانی و محسن ملاکاظمی؛ ج ۱، قم: پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن، ۱۳۸۶.

پژوهش حاضر دربارهٔ اعجاز عملی قرآن است. این کتاب در پنج بخش تدوین یافته است. مؤلف در بخش اول، مباحث مختلفی دربارهٔ تفسیر علمی و انطباق قرآن با علوم تجربی مطرح می‌کند و در بخش دوم با اشاره به نظریه «انفجار بزرگ» به آغاز پیدایش آسمان و زمین می‌پردازد. همچنین به اعجاز عددی قرآن، چگونگی پیدایش حیات و مسئله تکامل انواع اشاره می‌کند و در بخش پایانی به مسئله بهداشت و فلسفه برخی از محرمات و واجبات می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که از جمله ابعاد اعجاز قرآن، اعجاز علمی آن است.

۲۱. اعجاز قرآن

سیدرضا مؤدب؛ قم: مرکز جهانی علوم اسلامی، ۱۳۸۶، ۲۴۸ ص. این کتاب دربارهٔ بررسی دیدگاه‌های معصومین، علمای شیعه و اهل سنت و مستشرقین دربارهٔ اعجاز قرآن است. کتاب حاضر نخست به ضرورت اعجاز قرآن و پیشینه تاریخی آن پرداخته و سپس شرایط اعجاز و سیر تحدی آن را بیان کرده است. در ادامه دیدگاه معصومین و علمای شیعه و سنی همچون شیخ مفید، علامه طباطبایی، امام خمینی علیه السلام، فخر رازی و سیوطی مطرح شده و از وجوه گوناگون اعجاز قرآن مانند اعجاز بیانی، عددی، بلاغی و علمی سخن به میان آمده است. در پایان دیدگاه برخی از مستشرقین و معارضین اعجاز قرآن، بیان شده است.

عددی قرآن پرداخته شده و بعد اخلاقی اعجاز قرآن نیز بررسی شده است. از نظر نگارنده، معانی قرآن برای همهٔ مخاطبان و در همهٔ زمان‌ها است و این خود نوعی اعجاز است. وی در ادامه به بیان نمونه‌هایی از بلاغت فوق‌العاده و حقایق علمی و همچنین حساب‌های پیچیده ریاضی قرآن پرداخته است.

۱۵. الاعجاز العددی فی القرآن الکریم

سعید صلاح الفیومی؛ الطبعة الاولى، قاهرة: مکتبة القدس، ۲۰۰۶ م، ۹۶ ص.

در این کتاب به بررسی مفهوم و عجایب برخی از اعداد در قرآن پرداخته شده است. مبنای اعداد در قرآن، روش علمی بحث دربارهٔ اعداد قرآن و عجایبی از عدد های ۷، ۱۰، ۱۱، ۴۰ و ۷۰ در قرآن، از مباحث مهم این کتاب است. عدد ۷ در عالم هستی، ارتباط برخی از اعداد با کلمات و جملات قرآنی، شگفتی‌های سوره اخلاص، عجایبی از عدد ۷ و ۱۰ در قرآن و سنت، حضرت عیسی علیه السلام و برخی از اعداد مربوط به ایشان، اعجاز عدد ۴۰ و اعجاز عددی در علم شیمی و اسرار ترتیب آیات و سوره‌های قرآنی، از دیگر مندرجات کتاب حاضر است.

۱۶. أسرار ترتیب القرآن قراءة معاصرة

عبدالله ابراهیم جلعوم؛ دار الفکر، ۱۹۹۴ م، ۱۶۷ ص.

بررسی ترتیب سوره‌های قرآن با استفاده از نظم عددی و هماهنگی دقیق ریاضی در قرآن، موضوع این کتاب است. نویسنده در پی اثبات توفیقی بودن ترتیب سوره‌های قرآن به موارد زیادی از جمله نظم موجود میان سوره‌های قرآن و روابط دقیق ریاضی میان آنها اشاره می‌کند.

۱۷. انظمة ریاضیة فی برمجة حروف القرآن الکریم

احمد محمد اسماعیل، بغداد؛ دارالشئون الثقافية، ۱۹۹۳ م.

این کتاب دربارهٔ نظم ریاضی موجود در حروف قرآن کریم است. نویسنده پس از بیان موارد بسیاری از این نظم شگفت‌انگیز و ریاضی در قرآن، به نکته‌ها و حقایقی در رابطه با حروف قرآن کریم و ارتباط آنها با اعداد و ارقام موجود در قرآن پرداخته است.

۱۸. اثقل آية فی القرآن الکریم

اطیاف محسن ماضی؛ بغداد؛ ۲۰۰۱ م.

موضوع این کتاب، بررسی موارد اعجاز عظیم‌ترین و مهم‌ترین آیه قرآن، یعنی «بسم الله الرحمن الرحيم» است. مؤلف در این کتاب موارد زیادی از عجایب این آیه را در رابطه با تکرار بعضی حروف آن، بیان کرده است.

۲۲. أضواء قرآنية على ظواهر كونية في الآفاق والأفئس

محمد سعید مولای؛ الشركة الجزائرية اللبنانية، دار ابن حزم.

این کتاب پژوهشی قرآنی در مورد شگفتی‌های علمی جهان طبیعت و قوانین حاکم بر آن و بررسی حقایق انفسی در قرآن است. در این کتاب نخست برخی از جنبه‌های طبیعی گفته شده در قرآن و قوانین عالم طبیعت بررسی شده و دیدگاه قرآن و همچنین برخی از دانشمندان در این باره به وسیله شده است، سپس برخی از امور عرفانی گفته شده در قرآن کریم؛ مانند اسرار معراج پیامبر اکرم ﷺ و دیدن ملکوت آسمان‌ها به وسیله حضرت ابراهیم علیه السلام بررسی شده است.

نگارنده با توجه به علم اعداد و ریاضیات به نظم شگفت‌انگیز حاکم بر عالم خلقت پرداخته و پرداختن قرآن به این امور را از دلایل اعجاز قرآن شمرده است. از دیگر مباحث این کتاب، بحث درباره سنت‌های الهی در زمین و قوانین حاکم بر طبیعت، مفاهیم ثابت و قوانین حرکت و ریاضیات و منطق در جهان است.

۲۳. اعجاز الرقم ۱۹ فی القرآن الکریم

بسام نهاد جراز؛ الطبعة الثانية، بیروت: دارالنفائس، ۱۴۱۴ ق، ۱۷۵ ص.

نویسنده پس از بیان توضیحاتی درباره تحقیقات دکتر رشاد خلیفه در مورد اعجاز عدد ۱۹، مواردی از اشتباهات وی را یادآوری می‌کند و در ادامه در طی چهار فصل و یک خاتمه، به اثبات اعجاز عددی قرآن به ویژه عدد ۱۹ می‌پردازد. وی در فصل اول کتاب (ص ۱۴۱-۱۲۸) به موارد زیادی از اعجاز عدد ۱۹ در حروف مقطعه می‌پردازد که مرتبط با عدد ۱۹ یا مضرب‌های این عدد می‌باشند. در فصل دوم نیز به مواردی از اعجاز عدد ۱۹ پیرامون ماه و خورشید و روابط بین آنها و بعضی اصطلاحات بشری می‌پردازد. ایشان در مباحث مقدماتی کتاب خود در پاسخ به کسانی که به دلیل قداست عدد ۱۹ در بعضی فرقه‌های ضاله، به مخالفت با این اعجاز برخاسته‌اند، می‌نویسد:

«درست است که طائفه منحرفه بهائیت، عدد ۱۹ را مقدس می‌شمارند و سال و ماه خود را تقسیم بر ۱۹ می‌کنند؛ اما این مسئله مانع از تحقیق و بررسی در رابطه با عدد ۱۹ نمی‌باشد؛ چراکه بد استفاده کردن از چیزی منافات با استفاده صحیح دیگران ندارد... چرا که ما می‌دانیم، قبل از اسلام و در دوران جاهلیت، اعراب در مراسم حج شرکت نموده و آن را همراه با انواع انحرافات و بدعت‌ها به جا می‌آوردند؛ در حالی که اسلام به خاطر اعمال خرافی عرب جاهلیت، هیچ‌گاه حج را ملغی نکرد، بلکه به مخالفت با انحرافات در حج پرداخت و حج

ابراهیمی را تأیید فرمود.

بنابراین تقدس اعداد در اسلام هیچ جایی ندارد و موضع مسلمانان نیز کاملاً روشن و واضح است. آنان هیچ عددی را مقدس نمی‌شمارند، در حالی که می‌دانند خدای واحد یکی است و خداوند هفت آسمان را خلق کرد و مسلمانان هفت باره دور کعبه طواف می‌کنند و می‌دانند که هفته، هفت روز است و مسلمانان در سجده بر هفت عضو از اعضای بدن تکیه می‌کنند و... آیا این مسئله باعث می‌شود که مسلمانان عدد یک یا هفت را مقدس بشمارند؟! آیا اعجاز عدد ۱۹ مبتنی بر قداست این عدد است؟! کدام حکم نقلی و منطق عقلی آن را تأیید می‌کند؟»

این کتاب ۱۷۵ صفحه دارد.

۲۴. ارهاضات الاعجاز العددی فی القرآن الکریم

بسام نهاد جراز؛ نون للدراسات القرآنية، ۱۹۹۱ م.

این کتاب دارای مقدمه، شش فصل و یک خاتمه است. نویسنده در فصل اول به مدخل بحث اعجاز عددی قرآن در سوره مدثر می‌پردازد، و بحث عدد ۱۹ را مطرح می‌کند. در فصل دوم به اعجاز قرآن در ترتیب سوره می‌پردازد و در آخر نتیجه می‌گیرد که ترتیب آیات و سوره‌های قرآن توفیقی است. در فصل سوم بحث اعجاز عدد ۱۹ در حروف مقطعه را مطرح می‌کند. فصل چهارم را به بحث حروف ابجد و اعجاز عددی در رابطه با آنها اختصاص می‌دهد. در فصل چهارم اعجاز ریاضی در عالم ستارگان و فلک را مطرح می‌کند. و در فصل پنجم نیز به اعجاز عدد ۲۸۵ در سوره جن و ارتباط آن با عدد ۱۹ می‌پردازد و در خاتمه اعجاز قرآن را از این طریق اثبات می‌کند.

گفتنی است این نویسنده کتاب‌ها و مقالات زیادی درباره در مورد اعجاز عددی قرآن دارد.^{۱۱}

۲۵. تسعة عشر ملكاً، بیان ان فریة الاعجاز العددی للقرآن

خدعة بهائية؛

حسین ناجی محمد محی الدین؛ قاهره: الزهراء للاعلام العربی، ۱۴۰۵ ق.

همان‌طور که از نام کتاب پیداست، نویسنده به شدت به کسانی که عدد ۱۹ را یکی از اسرار قرآن می‌دانند، حمله می‌کند و آن را نقشه و نیزنگ بهائیت می‌داند. وی یادآور می‌شود که عدد ۱۹

۱۱. برای اطلاع از این کتب به سایت www.islamnoon.com مراجعه فرمایید.

۲۸. پرتوی از شگفتی های عددی قرآن

جعفر شاهرودی، محمد تقی واحیدیان؛ ج ۱، مشهد: یوسف فاطمه (س)، ۱۳۸۸، ۱۴۴ ص (پالتویی).

این کتاب درباره اعجاز ریاضی عدد ۱۹ است که هر مطلب آن، با استفاده از فرمول ثابت می کند که سورها و آیات با عدد ۱۹ در ارتباط هستند. همچنین این کتاب بر رد نظریه رشاد خلیفه مصری، تأکید دارد که با عدد ۱۹ تلاش بر اثبات تحریف پذیری قرآن داشت. نویسنده هدف از تألیف این کتاب را علاوه بر اثبات تحریف ناپذیری قرآن از منظر ریاضیات، بیان تحدی و مبارزه طلبی قرآن می داند و معتقد است که هیچ کتابی توانایی مقابله علمی با قرآن را ندارد.

وی بیان می کند: کلید این کشف، خود قرآن است که در سوره المدثر به عدد ۱۹ در آیه سی اشاره کرده است: «که بر جهنم نوزده نگهان وجود دارد». در این کتاب مشخص می شود، تمامی فرمول های گفته شده روی جدول، با حروف مقطعه قرآن در ارتباط هستند، مانند اینکه نام الله در قرآن ۱۹ بار تکرار شده است. بسم الله الرحمن الرحیم از ۱۹ حرف تشکیل شده است یا اینکه ارتباط تعداد سوره های قرآن با عدد ۱۹ که هر کدام به تفصیل بیان شده اند. در حقیقت رشاد خلیفه مصری نیز تلاش کرده است با استفاده از عدد ۱۹ و فرمول های ارائه داده شده، قرآن را تحریف شده قلمداد کند که خواننده می تواند با استفاده از فرمول ها، به کذب بودن این ادعا پی ببرد. چاپ نخست جلد چهارم پرتوی از شگفتی های عددی قرآن در شمارگان پنج هزار نسخه و در ۱۴۴ صفحه پالتویی، با قیمت شانزده هزار ریال چاپ شده است.

۲۹. السبع المثان و القرآن العظيم

اطیاف محسن ماضی؛ بغداد: ۲۰۱۱ م.

موضوع این کتاب، بررسی رابطه سوره حمد با کل قرآن است. نویسنده ضمن بررسی عددی کلمات و آیات سوره حمد، به نتایج جالبی در رابطه با تکرار حروف این سوره رسیده است که نشانگر از نظم ریاضی و عددی سوره حمد می باشد.

۳۰. شبکه ریاضی قرآن (کشف سیستم حیرت انگیز ریاضی در قرآن) احمد دیدات؛ ترجمه ساسان حبیب وند؛ ج ۱، قزوین: طه، ۱۳۸۱ ش.

نویسنده در این کتاب بر اساس یافته های علمی دکتر رشاد خلیفه، به بیان شبکه دقیق ریاضی قرآن پرداخته و به مباحثی از قبیل دورنمایی از گذشته، اعجاز علمی قرآن، اعتراف بزرگان

از شعارهای بهائیان است که در نظر مسلمانان، این فرقه مرتد و کافر هستند و شواهدی می آورد که سال در نظر آنان ۱۹ ماه است، هر ماه، ۱۹ روز است، کتاب البیان آنان ۱۹ قسمت است و هر قسم آن ۱۹ باب است و نمازهای و یومیه آنها نیز ۱۹ رکعت است و... در بخش دیگر بیان می کند که عدد ۱۹ مختص قرآن نیست و جملاتی را نشان می دهد که بدون استفاده از رایانه، بر اساس عدد ۱۹ شکل گرفته است؛ در حالی که مطالب آن باطل است. برای نمونه جمله: «البعث و لا حساب و لا جهنم، لاصراط و لا جنه و لا نعیم و...» ۱۹ حرف و ۴ الف دارد.

سپس بیان می کند که رابطه ای بین بسم الله الرحمن الرحیم و حروف مقطعه سوره ها و جهنم - نوزده ملك جهنم - وجود ندارد. در بخش دیگر، خطاهای عددی قائلین به اعجاز عددی را توضیح می دهد.

۲۶. تفسیر نمونه

آیت الله مکارم شیرازی؛ تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۳، ج ۲، ص ۳۰۹-۳۰۳.

نویسنده این تفسیر ذیل عنوان «تفسیر حروف مقطعه با مغزهای الکترونیکی»، درباره کشف های رشاد خلیفه، سخن به میان آورده و پس از آوردن بیوگرافی، خلاصه کار و تحقیقات آقای خلیفه، به نتایج ایشان در رابطه با حروف مقطعه و فراوانی هر یک از این حروف (ق، ص، ن، المص، المر، کهیعیص، الم، و...) در این گونه سوره ها اشاره کرده است.

وی در انتها نتیجه می گیرد، حروف قرآن مجید که در ۲۳ سال بر پیامبر اکرم (ص) نازل شده، حساب بسیار دقیق و منظمی دارد و هر یک از حروف الفبا، با مجموع حروف هر سوره دارای نسبت ریاضی کاملاً دقیق است که حفظ و نگهداری چنین نسبتی برای بشر - بدون استفاده از مغزهای الکترونیکی - امکان پذیر نیست. نویسنده در عین حال اضافه می کند، شکی نیست که بررسی های دانشمند مزبور در آغاز راه است و خالی از نقص نیست، پس باید با حوصله تمام، به وسیله او و دانشمندان دیگر تکمیل شود.

۲۷. پرتوی از شگفتی های عددی قرآن

جعفر شاهرودی؛ مشهد: یوسف فاطمه (س)، ۱۳۸۵، ۴۸ ص.

پژوهش حاضر درباره خواص و اعجاز عددی قرآن است. انگیزه نویسنده شناساندن قرآن به مردم و تحریک و تشویق آنان به تحقیق درباره قرآن فراگیری آن است. مؤلف با استفاده از علم ریاضی، به برخی از شگفتی های عددی قرآن و خواص کلمات و آیات می پردازد.

کریم، آن را به رشته تحریر درآورده است تا با توجه به علمی بودن این کتاب، سندی باشد برای حقانیت قرآن کریم.

نویسنده در این کتاب، با توجه به مسائل علم ریاضی - که مورد اتفاق همه علماست - به مواردی از اعجاز عدد ۱۹ در سوره‌های علق، مدثر و ارتباط بین آنها پرداخته است. همچنین در ادامه به مواردی از اعجاز عدد ۱۹ در ترتیب سوره‌های قرآن، حروف مقطعه و تناسب و ارتباط آنها با یکدیگر اشاره کرده است. در پایان نیز اعجاز عدد ۱۹ در سوره‌های زوج مصحف را مطرح کرده است. این کتاب پس از انتشار در سال ۱۹۹۸ میلادی مورد استقبال غیرمسلمانان قرار گرفت و در سال بعد نیز چاپ دوم آن وارد بازار شد.

۳۳. طلوع الشمس من مغربها علم للساعة

فرید قبطنی؛ ترجمه احمد امین حجاج؛ ج ۱، بیروت: دار البراق، ۱۹۹۹م، ۴۱۶ص.

این کتاب ترجمه‌ای است عربی، از کتاب الصدفه المنظمه توسط فرید قبطنی به زبان فرانسه برای غیرمسلمانان نوشته شده است و آقای احمد امین پس از اصلاحات، اضافات و تکمیل مباحث، آن را به شکل منظم و دقیق به زبان عربی ترجمه کرده است. ایشان در این کتاب به مباحثی مانند نزول قرآن، قرآن واحد و قرائات متعدده، تحلیل لغوی آیه بسمله و ارتباط آن با عدد ۱۹، ترتیب سوره‌های مصحف و ارتباط با عدد ۱۹ و نیز بحثی کامل در ارتباط با اعجاز عدد ۱۹ در حروف مقطعه، پرداخته است. این کتاب دو جزء و ۴۱۶ صفحه دارد.

۳۴. العناصر والحروف والأرقام فی القرآن الکریم

فلاح عبدالکریم الطویل؛ ج ۱، اردن: المؤلف (مجدلای)، ۲۰۰۶م، ۲۲۰ص.

کتاب حاضر تحقیقی است علمی در مورد عناصر، اعداد و حروف در قرآن و بررسی اعجاز علمی این کتاب آسمانی. در این نوشتار نخست به بحث درباره کیفیت ترکیب عناصر در طبیعت و ماهیت فیزیکی آنها پرداخته شده است. آن‌گاه معارفی از قرآن کریم در مورد فلزاتی مانند آهن، مس، نقره و طلا، همچنین نسبت بین این فلزات با برخی از اعداد، بیان می‌شود. سپس نویسنده به بحث درباره رابطه اعداد با حروف، کلمات و جملات قرآنی پرداخته و نظم موجود بین آنها را جنبه‌ای از اعجاز قرآن دانسته است. بررسی اعجاز علمی و اعجاز عددی قرآن کریم و تحلیل این مطالب در ضمن برخی از آیات از دیگر مباحث این کتاب است.

ادب، اعجاز عدد ۱۹، محاسبه و شانس، غیربشری بودن قرآن، معجزه ریاضی و... پرداخته است. ایشان در فصل هشتم که به معجزه ریاضی قرآن اختصاص دارد، به نکته جالبی در مورد حرف «ق» و «ص» اشاره کرده و می‌نویسد: «تعداد تکرار حرف «ق» در دو سوره ق و شوری (حم عسق) که دارای حروف مقطعه «ق» است، برابر با ۱۱۴ (۱۹ × ۶) می‌باشد. از طرفی، خداوند در قرآن به صراحت ۱۲ بار تعبیر «قوم لوط» را به کار برده است. البته در این مورد يك استثنا مشاهده می‌شود و آن هم آیه ۱۳ سوره ق است که از تعبیر «اخوان لوط» استفاده شده است». نویسنده چنین بیان می‌کند که اگر در این آیه هم مانند موارد قبلی تعبیر به «قوم لوط» می‌شد، تعداد حرف ق در این دو سوره ۱۱۵ مرتبه می‌شد که دیگر این عدد مضربی از عدد ۱۹ نبود؛ بنابراین به این صورت با کاربرد تعبیر «اخوان لوط» این مسئله حل شده است. شبیه همین مطلب را در مورد حرف «ص» در «بصطه» در آیه ۲۴۷ بقره بیان کرده است. نویسنده در پایان نتیجه می‌گیرد که آیا امکان دارد این نظم عددی و ریاضی قرآن به صورت تصادفی و بدون هدف باشد؟ این کتاب در ۱۴۳ صفحه به وسیله ساسان حبیب‌وند به فارسی ترجمه شده است.

۳۱. شگفتی‌ها و اعجاز قرآن از نظر علمی پیشگویی و عددی

محمد علی پرهیز؛ قم: انتشارات ائمه، ۱۳۸۵، ۲۸۸ص.

اثر حاضر برخی از شگفتی‌ها و اعجاز قرآن را از نظر علمی، پیشگویی و عددی بررسی کرده است. مباحثی درباره فصاحت و بلاغت قرآن، مباحث نخستین فصل کتاب است. نویسنده در بخش دیگر ضمن بررسی مفهوم «علم»، کاربرد آن را در قرآن و احادیث و روش تفسیر علمی و معیارهای آن، بحث کرده است. راه‌های رفع تعارض علم و قرآن، قرآن و پزشکی، مراحل رشد طب اسلامی، مطالبی درباره پیدایش جهان و نکات تفسیری و دیدگاه دانشمندان در این باره و اسرار علمی و نکات تفسیری مربوط به حرکت خورشید از دیگر مباحث این کتاب است. موضوعاتی همچون ستون‌های آسمانی، بررسی اعداد در قرآن و پیشگویی‌های قرآن، فصل‌های پایانی کتاب بیان شده است.

۳۲. الصدفه المنظمه: الاعجاز العددی فی القرآن

فرید قبطنی؛ ۱۹۸۸م.

این کتاب به زبان فرانسه^{۱۲} است و نویسنده در مقام احتجاج با همه اهل کتاب - چه علمای دین و چه علمای ریاضی، فیزیک، بیولوژی، مورخان و... - است و نویسنده برای دفاع از ساحت قرآن

۱۲ - عنوان فرانسه این کتاب عبارت است از:

Farid Gabteni, Frederice, Le Hosard Programme, le miracle scientifique du Quran

این کتاب از رابطه سوره بقره با سوره حمد و رابطه سوره بقره با آل عمران سخن گفته است. رابطه سوره آل عمران با سوره نساء، سوره نساء با سوره مائده، سوره مائده با سوره انعام و سوره انعام با سوره اعراف، مباحث دیگر این کتاب است.

۳۷. کشف معجزه ریاضی قرآن

افخم السادات مرتضوی؛ ج ۱، اهر: افخم السادات مرتضوی، ۱۳۸۵، ۷۲ ص.

کتاب حاضر کوششی درباره سیستم ریاضی قرآن کریم است. نویسنده در این اثر یکی از ابعاد اعجاز عددی قرآن کریم را بیان می‌کند. وی معتقد است تمام سوره‌ها و آیات قرآن بر پایه یک اصل کلی به نام عدد ۱۹ استوارند و آیات و سوره‌های قرآن مضربی از این عدد هستند و بر این اساس، سیستم ریاضی قرآن تغییرپذیر و تحریف‌پذیر نیست. او برای اثبات کشف معجزه ریاضی قرآن، مباحثی مانند مقدار عددی، کد ریاضی کلمات خاص، ساختمان ریاضی قرآن و ترکیب عددی ماوراء انسانی را مطرح کرده است.

۳۸. کمال الاعجاز فی القرآن الکریم

عادل کمال جمیل؛ بغداد: ۲۰۰۱ م.

این کتاب به بررسی اعجاز عددی قرآن در رابطه با فواصل آیات قرآن پرداخته است. نویسنده معتقد است با توجه به این نظم عددی میان آیات، سوره‌های قرآنی به منزله یک سوره واحد است و بلکه به منزله یک آیه واحد، چنان‌که فخرالدین رازی در تفسیر کبیر خود به آن اذعان کرده است.

۳۹. معجزه القرآن الکریم

رشاد خلیفه؛ الطبعة الاولى، بیروت: دارالعلم للملایین، ۱۹۸۳ م. دکتر رشاد خلیفه را می‌توان مبتکر و نظریه پرداز بحث اعجاز عددی قرآن دانست. وی اولین کسی بود که نظریه اعجاز عددی قرآن را مطرح کرد. و پس از بررسی و کارروی قرآن، با استفاده از کامپیوتر، به نتایجی رسید که آنها را در سال ۱۳۵۶ شمسی در روزنامه‌های دنیا منتشر کرد. وی موفق به کشف رمزهای قرآن در رابطه با عدد ۱۹ و مفتاح حروف مقطعه شد که بعضی از موارد آن بیان شد.

رشاد خلیفه پس از ذکر مواردی از اعجاز قرآن، به نتایجی رسید که به بعضی از آنها اشاره می‌شود:

۱. قرآن کلام خدا و معجزه الهی است و هیچ‌کس نمی‌تواند ادعا کند که این نظم ریاضی و دقیق قرآن، توسط انسان صورت گرفته است؛
۲. ترتیب موجود سوره‌های قرآن و همچنین ترتیب نزول آنها، ترتیبی الهی است؛

۳۵. قرآن و ریاضیات

سیدمرتضی علوی؛ ج ۱، قم: پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن. کتاب قرآن و ریاضیات، چهارمین کتاب از مجموعه کتاب‌های تفسیر موضوعی ویژه جوانان است که به قلم سیدمرتضی علوی و با مقدمه دکتر محمدعلی رضایی اصفهانی، از سوی انتشارات پژوهش‌های تفسیر و علوم قرآن منتشر شده است.

در مقدمه کتاب درباره روش کار آمده است: این تفسیر موضوعی، موضوعاتش را از متن اجماع یا علوم و وقایع عصری می‌گیرد و به صورت پرسش به محضر قرآن عرضه می‌کند، سپس مفسر آیات موافق و مخالف را جمع‌آوری کرده و با در نظر گرفتن قرائن دیگر مانند روایات و علوم و شواهد تاریخی، به نتیجه‌گیری و استنباط می‌پردازد و پاسخ خویش را می‌یابد و به مخاطبان قرآن ابلاغ می‌کند.

در مقدمه، بحثی پیرامون اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن، به شکل درآمدی بر اصل موضوع، پیش‌بینی شده است که در آن ادعاهای متفاوت در این زمینه، ادله مطرح شده و همچنین کتاب‌هایی که این موضوع را ارائه کرده‌اند، بررسی شده است. نویسنده اشاره می‌کند که در چند دهه اخیر بعد دیگری از اعجاز قرآن بیان شده است که همان اعجاز عددی قرآن است و اینکه یک نظم ریاضی خاص بر قرآن حاکم است. در فصل اول کتاب کلیات بحث ارائه می‌شود. مفهوم و پیشینه اعجاز از مهم‌ترین مطالب این بخش است. در شش فصل باقیمانده، نویسنده با تقسیم مطالب ریاضی ارائه شده در قرآن، در هر فصل به تبیین نظریه نظم ریاضی قرآن می‌پردازد. در فصل دوم به بحث اعداد و عملیات چهارگانه ریاضی در قرآن، اشاره شده است و در فصل سوم عدد ۱۹ در قرآن بررسی می‌شود. فصل چهارم رابطه منطقی بین حروف مقطعه و علم ریاضی را نشان می‌دهد. بررسی عدد هفت و استفاده قرآن از این عدد، موضوع فصل پنجم است. اعجاز زوج و فرد، اعجاز عددی و تکرار واژه‌ها مطالبی است که در فصل‌های ششم و هفتم مطرح می‌شود. در پایان کتاب نیز مطالبی با عنوان جمع‌بندی و نتیجه‌گیری آمده است.

۳۶. قرآن معجزه ریاضی جاویدان

(کشف وجود رابطه ریاضی بین سوره‌های قرآن با استفاده از علم عدد)

حسین موسوی زنجانی؛ قم: سلسبیل، ۱۳۸۵، ۹۶ ص.

اثر حاضر حاوی مباحثی درباره رابطه سوره‌های قرآن کریم است. مؤلف سعی دارد با استفاده از علم عدد و کشف وجود رابطه ریاضی بین سوره‌های قرآن، دیدگاه آیت‌الله معرفت، مبنی بر عدم ارتباط بین سوره‌های مجاور در قرآن مجید را رد کند. وی در

۴۳. المنظومات العددية في القرآن العظيم

(برهان احصائی فی احکام البناء القرآن)

مصطفی ابوسیف بدران؛ الطبعة الاولى، قاهره: مكتبة وهبة، ۱۴۱۸ ق، ۸۸ ص.

نویسنده در این کتاب، روابط ریاضی در حروف مقطعه و لفظ جلاله «الله» را بررسی کرده و نظم اعجازگونه قرآن را از این طریق ثابت کرده است. این کتاب ۸۸ صفحه دارد.

۴۴. موسوعه الاعجاز الرقمية

عبدالدام الکحیل؛ ۷۱۳ ص.

نویسنده این کتاب در پی اثبات اعجاز عدد هفت، به موارد زیادی از این اعجاز در قرآن پرداخته است. وی این کتاب را در يك مقدمه و یازده بحث سامان داده است و به مباحثی مانند اعجاز عدد ۷، ضوابط اعجاز رقمی، اولین آیه سوره حمد، اسرار حروف مقطعه، تکرار آیات در قرآن، ترتیب سوره‌های قرآن، اسرار قصه‌های قرآنی و ارتباط آنها با عدد ۷ پرداخته و به مصادیق زیادی از این اعجاز اشاره کرده است. این کتاب ۷۱۳ صفحه است. گفتنی است، این نویسنده بیش از چهل کتاب در مورد اعجاز عددی قرآن دارد.^{۱۳}

۴۵. معجزة القرآن العددية

صدقی البیک؛ الطبعة الاولى، دمشق - بیروت: مؤسسة علوم القرآن.

نویسنده در این کتاب به مواردی از اعجاز عدد ۱۹ در حروف مقطعه اشاره می‌کند. همچنین اعجاز در اعداد صحیح و کسری به‌کاررفته در قرآن و ارتباط آنها با عدد ۱۹ را بیان می‌کند.

۴۶. ما وراء احتمال

عبدالله اریک.

هدف این کتاب معرفی يك سیستم ریاضی است که از سوی خداوند در یکی از کتاب‌های آسمانی به ودیعه نهاده شده است. نویسنده در این کتاب به پیشینه کشف سیستم ریاضی عدد ۱۹ در قرآن توسط دکتر رشید خلیفه پرداخته و به فلسفه انتخاب این عدد اشاره کرده است. این کتاب در چهار فصل تنظیم شده است. نویسنده در مقدمه کتاب، درباره سیستم ریاضی قرآن کریم سخن گفته و در ادامه به منحصربه‌فرد بودن قرآن کریم اشاره می‌کند. وی در فصل سوم به کشف سیستم ریاضی قرآن و اعجاز عدد ۱۹ اشاره می‌کند و در فصل چهارم موارد و مصادیقی از اعجاز

۳. محل نزول سوره‌های قرآن، اعم از مکی یا مدنی مورد تأیید است؛
۴. تقسیم آیات در هر سوره به امر الهی صورت گرفته است؛
۵. شیوه کتابت رسم الخط قرآن، به دستور خداوند صورت گرفته است؛
۶. آیه «بسم الله الرحمن الرحيم» جزء تمام سوره‌ها به غیر از سوره «توبه» است که این مسئله با توجه به نظم ریاضی قرآن اثبات شدنی است.

۴۰. معجزة الارقام والترقيم في القرآن الكريم

عبدالرزاق نوفل؛ بیروت، دارالکتاب العربی، ۱۴۰۳ ق.

این کتاب صورت تکمیل شده کتاب قبلی نوفل است و حاوی مطالبی است که در کتاب قبلی نیامده است. نویسنده در این کتاب به پاره‌ای از نقدها و مخالفت‌هایی که درباره این نظریه ارائه شده است، پاسخ داده است.

۴۱. من الاعجاز البلاغی و العددی للقرآن الكريم

دکتر ابوزهره النجدی؛ الوكالة العالمية، ۱۴۱۰ ق.

دکتر نجدی که از قرآن‌پژوهان شیعی و اهل مصر است، در ادامه کار آقای نوفل، موارد دیگری را به تحقیقات قبلی افزوده است؛ مانند: «ساعة» ۲۴ مرتبه به تعداد شبانه روز، «سماوات البسج» هفت مرتبه، «سجده» و مشتقات آن ۳۴ مرتبه به تعداد سجده های نمازهای شبانه‌روز و ...

۴۲. معجزة القرن العشرين من كشف سباعيه وثلاثيه اوامر القرآن الكريم

ابن خلیفه علیوی؛ دمشق، دارالایمان، الطبعة الاولى، ۱۹۸۳ م، ۱۱۰ ص.

ایشان در کتاب خود نود درصداً اوامر قرآن را، هفتگانه، سه‌گانه، یا یگانه دانسته است و پس از آوردن موارد اوامر قرآن و اعداد منظم در ارتباط با آنها، اعجاز قرآن را نتیجه می‌گیرد.

برای مثال، امر «اعبدوا» را سه بار به همه مردم خطاب کرده است؛ سه بار نسبت به اهل مکه که در قرآن آمده و سه بار که نسبت به پیامبر اسلام آمده است. پیامبران الهی مثل شعیب، نوح، هود، صالح و حضرت عیسی نیز هر کدام سه بار به قوم خود گفته‌اند و این از عجایب است.

این کتاب ۱۱۰ صفحه دارد و در سال ۱۹۸۳ میلادی برای نخستین بار چاپ شده است.

۱۳. برای اطلاع از این کتاب‌ها به سایت www.kaheel.com مراجعه کنید.

عدد ۱۹ در آیه بسمله و کلمات آن را بیان می‌کند. در پایان نیز چنین نتیجه می‌گیرد که مطالب بیان شده در این کتاب تنها ذره کوچکی از سیستم ریاضی قرآن است که در سطحی وسیع‌تر در قرآن وجود دارد و احتمال تصادفی بودن این نظم ریاضی قرآن محال است. گفتنی است که پیچیده‌ترین محاسبات اعجاز عددی قرآن، در این کتاب بیان شده است.

۴۷. المعجزة: نظرية قرآنية في الاعجاز القرآني

عدنان غازي الرفاعي؛ دمشق: الطبعة الثالثة، دار الفكر، ۲۰۰۰ م، ۳۰۴ ص.

مهندس رفاعي در این کتاب سخنانی شبیه سخنان عبدالرزاق نوفل دارد. ایشان معتقد است تمام کلماتی که در قرآن آمده است ارتباط تام و حقیقی با آن چیزی دارد که آن را وصف می‌کند و به آن نامیده شده است؛ برای مثال يك سال كامل ۳۶۵ روز است و زمین ۳۶۵ بار به دور خود می‌چرخد. خداوند نیز که خالق این جهان است، این مسئله را در کتاب خود به تصویر کشیده است؛ تصویری که دقیقاً مطابق با واقعیت فلکی آن است؛ بنابراین مشاهده می‌کنیم که کلمه «یوم» به صورت مفرد در قرآن کریم ۳۶۵ مرتبه به کار رفته است. مانند این مسئله، گردش ماه به دور زمین است که ماه‌ها از آن به وجود می‌آیند و خداوند که خالق این مسئله است، کلمه «شهر» را در قرآن ۱۲ مرتبه به کار برده است که اشاره به همین قضیه دارد.

ایشان در ادامه به مصادیق زیادی از این‌گونه موارد می‌پردازد و نتیجه می‌گیرد که چون زبان استدلال در این کتاب ریاضی و اعداد است؛ بنابراین برای عدم اختلاف انسان‌ها در این‌گونه مسائل، اعجاز قرآن ثابت می‌شود. نویسنده در انتهای کتاب به نقدهایی که از سوی دیگران بر این نظریه وارد شده است، به صورت مستدل در ۵۶ صفحه جواب داده است. این کتاب در ۳۰۴ صفحه - بدون ضمیمه - چاپ شده است.

۴۸. معجم الارقام في القرآن الكريم

محمد السيد الداوودي؛ الطبعة الأولى، قاهره: دار الكتاب المصري، ۱۹۸۶ م، ۱۳۴ ص.

مؤلف با وسعت نظر و اشراف بر احادیث و تاریخ، به تبیین مصادیق اعجاز ارقام قرآن پرداخته است و مواردی را در این زمینه بیان کرده است. این کتاب در ۱۳۴ صفحه و در سال ۱۴۰۶ هجری منتشر شده است.

۴۹. المعجزة القرآنية (الاعجاز العلمي و الغیبی)

محمد حسن هیتو؛ الطبعة الأولى، بیروت: مؤسسة الرسالة، ۱۹۸۹ م.

ایشان تقریباً همان مطالب حسین ناجی محمد در کتاب تسعة عشر ملكاً را تأیید و تکرار می‌کند.

۵۰. مفاتيح القرآن

علی حیدریان؛ قم: زائر.

این کتاب نگاهی گذرا به تاریخ قرآن، اعجاز قرآن، معارف و نکات قرآنی و فضایل قرآن کریم دارد و مباحث متنوعی درباره علوم و معارف قرآنی در آن ارائه کرده است. نگارنده ابتدا درباره اعجاز قرآن از نگاه معصومین و دانشمندان بحث و سپس اعجاز عددی قرآن به ویژه حروف مقطعه را از منظر رشاد خلیفه بیان می‌کند. در ادامه کتاب، کلیاتی راجع به معارف ناب قرآنی و نکات ظریف قرآن، از جمله مقایسه نام‌های اماکن، حیوانات و گیاهان در قرآن و سایر اعلام قرآنی ارائه شده و مهم‌ترین تفاسیر و ترجمه‌های قرآن معرفی می‌شود. بررسی فضایل قرآن اعم از فضایل سوره‌ها و آیات و فضیلت قرائت قرآن و بیان قواعد صرفی و نحوی قرآن از مباحث دیگر ارائه شده در این کتاب است.

۵۱. موسوعة الاعجاز العلمي في القرآن و السنة

محمد الشقاعيد؛ دار اليقين.

نوشته حاضر به ابعاد اعجاز قرآن از جمله اعجاز علمی آن می‌پردازد. نویسنده، اعجاز قرآن را در ابعاد شرعی، غیبی، عددی و علمی و در زمینه‌های انسان‌شناسی، زمین‌شناسی، عالم هستی، نباتات و موجودات زنده بررسی می‌کند و با ارائه تصاویری از آفرینش انسان، طبیعت و دیگر موجودات، آن را معجزه علمی قرآن می‌داند. نویسنده همچنین به اعجاز علمی سنت پیامبر (ص) در آفرینش انسان و علوم بهداشتی و پزشکی می‌پردازد.

ب) کتاب‌های اجمالی

۵۲. اسرار اعجاز القرآن، ۷۰ حقیقة رقمية تشهد علی صدق القرآن؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دار الرضوان، ۲۰۰۴ م.

۵۳. اسرار اعجاز عددی قرآن در رابطه با اهل بیت (ع)؛ محمد محمد هویدی؛ ترجمه مریم زارعی؛ تهران: البرز فردانش، ۱۳۸۸، ۲۲۴ ص.

۵۴. اسرار معجزة «الم»؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دار الرضوان، ۲۰۰۴ م، ۱۱۲ ص.

۷۲. حقائق رقمیة تكشف أسرار القصة القرآنية؛ عبدالدائم الكحيل؛ دمشق: مكتبة ابن القيم - الدارالدمشقية، ۲۰۰۳ م، ۱۲۸ ص.
۷۳. درآمدی بر اسلام (به همراه یکی از آخرین تحقیقات درباره اعجاز عددی قرآن)؛ تحقیق و گردآوری: علی محمد ایزدی؛ آن ماری شیمیل؛ ترجمه عبدالرحیم گواهی؛ تهران: دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۵، ۳۱۳ ص.
۷۴. دراسة استقرائية للرقم ۷؛ محمود عبدالرزاق الحمصی؛ دمشق: دارالمعرفة، ۱۴۱۰ ق.
۷۵. دو گواه بزرگ بر صدق نبوت پیامبر اکرم (ص) (به ضمیمه اعجاز عددی قرآن)؛ ابوالفضل میرلوحی؛ قم: انتشارات اسلامی، ۱۳۷۴، ۷۶ ص.
۷۶. دو گواه بزرگ بر صدق نبوت پیامبر اکرم (ص) (به ضمیمه فلسفه قیام عاشورا و اعجاز عددی قرآن)؛ ابوالفضل میرلوحی؛ اصفهان: گلبهار، ۱۳۷۹، ۶۹ ص.
۷۷. الذریة الخاتمة؛ ابوعلی الذهبی؛ بغداد: دار الزهراء (س)، ۲۰۰۵ م، ۲۵۰ ص.
۷۸. رسم المصحف والاعجاز العددی (دراسة نقدیة فی کتب الاعجاز العددی فی القرآن الکریم)؛ اشرف عبدالرزاق قنطنة؛ دمشق - بیروت؛ منار و مؤسسة علوم القرآن، ۱۴۲۰ ق.
۷۹. رموز آسمانی: معجزه عددی قرآن؛ محمد حاج احمدی؛ تهران: سلیس، ۱۳۸۹، ۱۲۵ ص.
۸۰. روائع الاعجاز العلمی فی القرآن الکریم؛ عبدالدائم الكحيل؛ حمص: دارمهرات، ۲۰۰۶ م.
۸۱. ریاضی در قرآن؛ حمیده فیض آبادی و حسین پناهی؛ تهران: فیض دانش راه رشد، ۱۳۸۹، ۱۵۶ ص.
۸۲. ریاضی در قرآن؛ حمیده فیض آبادی و مریم چگینی؛ تهران: فیض دانش، ۱۳۸۶، ۱۵۸ ص.
۸۳. الرياضیات فی القرآن الکریم؛ خلیفة عبد السمیع؛ مصر: مكتبة النهضة المصریة، ۱۹۸۷ م.
۸۴. ریاضیات کاربردی ایزاری در راه تحدی و تحریف ناپذیری قرآن؛ جعفر شاهرودی و محمدتقی واحدیان؛ مشهد: یوسف فاطمه علیها السلام، ۱۳۸۶، ۱۴۴ ص.
۸۵. زوال اسرائیل ۲۰۲۲ نبوءة أم صدف رقمیة؛ بسام نهاد جرار؛ الطبعة الثانية، بیروت: مكتبة البقاع الحدیثة، ۱۹۹۶ م.
۸۶. السبع المثانی قراءه عددیه فی سور القرآن؛ حسن عمر؛ ۲۰۰۵ م.

۵۵. اسلام از دیدگاه آن ماری شیمیل به همراه یکی از آخرین تحقیقات درباره اعجاز عددی قرآن، آن ماری شیمیل؛ ترجمه عبدالرحیم گواهی؛ تهران: علم، ۱۳۸۶، ۳۳۶ ص.
۵۶. اشارات هندسیه فی القرآن الکریم؛ مجد متبولی غریب؛ دار المجد للدراسات الهندسیه، ۱۹۹۱ م.
۵۷. اشراقات الاعجاز الرقمی؛ عبدالدائم الكحيل؛ حمص: مكتبة مهرات للعلوم، ۲۰۰۳ م.
۵۸. اشراقات الرقم سبعة؛ عبدالدائم الكحيل؛ إصدار جائزة دبی الدولية، ۲۰۰۶ م، ۴۰۰ ص.
۵۹. الاعجاز العددی فی القرآن بین الحقیقة والوهم؛ فاتح محمود؛ الطبعة الاولى، عمان: جیهنة النشر والتوزیع، ۲۰۰۳ م، ۹۶ ص.
۶۰. اعجاز القرآن الکریم؛ فضل حسن عباس؛ عمان: ۱۴۱۱ ق.
۶۱. اعجاز القرآن وجوهه واسراره؛ عبدالغنی محمد سعید بركة؛ الطبعة الاولى، ۱۴۰۹ ق.
۶۲. الإعجاز القصصی؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دارالرضوان، ۲۰۰۵ م، ۸۰ ص.
۶۳. اعجاز عددی در قرآن کریم؛ عبدالرزاق نوفل؛ ترجمه مصطفی حسینی طباطبایی؛ تهران: ناشر، ۱۳۶۲ ش.
۶۴. اعجاز عددی قرآن؛ مسعود احمدی؛ سنندج: مسعود احمدی، ۱۳۸۶، ۲۱ ص.
۶۵. الاعداد من القرآن والحديث والاحبار؛ محمد ابوالیسر عابدين؛ دمشق: مكتبة الغزالی، ۱۴۱۴ ق.
۶۶. اعداد هم شهادت می دهند؛ عبدالدائم الكحيل؛ ترجمه تینا پورشاهید؛ تهران: والسما، ۱۳۸۷.
۶۷. اعدادی که محمد (ص) آورد؛ خشایار قوام پور؛ مشهد: راهیان سینز، ۱۳۸۷، ۱۲۰ ص.
۶۸. اقباس من الاعجاز العلمی فی القرآن والسنة؛ علاءالدین المدرس؛ بغداد: مكتبة الرقیم، ۲۰۰۱ م.
۶۹. پژوهشی در اعجاز علمی قرآن؛ محمدعلی رضایی اصفهانی؛ رشت: کتاب مبین، ۱۳۸۱.
۷۰. پژوهشی در حروف مقطعه قرآن مجید (اعجاز عددی قرآن)؛ عبدالعلی قاسمی؛ اصفهان: گل افشان، ۱۳۸۸، ۲۸۰ ص.
۷۱. تفسیر آیات العدد فی القرآن الکریم؛ عبدالمنعم عبدالوهاب المخازی؛ قاهره: مكتبة الايمان.

۱۰۳. معجزة القرن ۲۱؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دارالرضوان، ۲۰۰۳م، ۹۶ ص.
۱۰۴. معجزة بسم الله الرحمن الرحيم؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دارالرضوان، ۲۰۰۵م، ۱۶۰ ص
۱۰۵. معجزة ترتيب القرآن البناء العام؛ عبدالله ابراهيم جلعوم؛ عمان: دارالياقوت، ۲۰۰۵م، ۲۱۴ ص
۱۰۶. المعجزة نظرية قرآنية فى الاعجاز القرآنى؛ عدنان غازى الرفاعى؛ الطبعة الثالثة، دمشق: دارالفك، ۲۰۰۰م.
۱۰۷. معجزه اعداد در قرآن كريم؛ عبدالرزاق نوفل؛ ترجمه سعيد همايون، چاپ اول، قم: مؤلف با همكارى بوستان كتاب قم، ۱۳۸۳ش.
۱۰۸. معجم الارقام فى القرآن الكريم؛ محمد السيد الداوودى؛ الطبعة الاولى، قاهره: دارالكتاب المصرى، ۱۹۸۶م.
۱۰۹. مفاهيم رياضى قرآن (اعداد درقرآن و نقش آن ها درعالم هستى)؛ محمد نيكفر؛ مشهد: ضريح آفتاب، ۱۳۸۸، ۲۱۰ ص.
۱۱۰. من روائع الإعجاز العددى فى ترتيب القرآن؛ عبدالله ابراهيم جلعوم؛ دارالمأمون، ۲۰۰۷م، ۸۰ ص.
۱۱۱. المنظومات العددية فى القرآن العظيم (برهان احصائى فى احكام البناء القرآن)؛ مصطفى ابوسيف بدران؛ الطبعة الاولى، قاهره: مكتبة وهبة، ۱۴۱۸ ق.
۱۱۲. الميزان ۴۵۶ بحوث فى العدد القرآنى؛ بسام نهاد جزار؛ الطبعة الاولى، البيرة (فلسطين)؛ مركز نون للدراسات القرآنية، ۲۰۰۲م.
۱۱۳. الميزان فى الاعجاز العددى القرآن؛ الطبعة الاولى، بيروت: دارالهادى، ۱۴۱۲ ق.
۱۱۴. نظم رياضى در قرآن (حروف مقطعه)؛ بهمن نيك بين؛ تهران: عقيل، ۱۳۸۷، ۵۶ ص.
۱۱۵. نظم عددى قرآن؛ كورش جم نشان؛ ثمره ۱۳۷۵.
۱۱۶. نور منتظم؛ كشف نظم رياضى موجود در ترتيب قرارگيرى سوره هاى قرآن كريم كه بيان كننده بعدى شگفت انگيز از اعجاز آن كتاب الهى است؛ محمدصديق شهبازيان؛ قروه: محمدصديق شهبازيان، ۱۳۸۸، ۸۰ ص.
۱۱۷. نهاية اسرئيل فى القرآن الكريم بين النبوءة والارقام ۲۰۲۲؛ محمد ابراهيم مصطفى؛ بيروت: ۲۰۰۲م.
۱۱۸. ولتعلموا عدد السنين والحساب؛ بسام نهاد جزار؛ الطبعة الاولى، فلسطين: مركز نون للدراسات القرآنية، ۱۹۹۹م.

۸۷. سلسله الاعجاز العلمى فى القرآن والسنة (۱۲ كتيب)؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب - القاهرة: دارالحافظ، ۲۰۰۵م.
۸۸. سلسله معجزة الرقم سبعة فى القرآن الكريم (۱۲ كتيب)؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب - القاهرة: دارالحافظ، ۲۰۰۵م.
۸۹. صخره بيت المقدس وأصحاب الكهف؛ بسام نهاد جزار؛ الطبعة الاولى، البيرة (فلسطين)؛ مركز نون للدراسات القرآنية، ۲۰۰۲م.
۹۰. عجائب العدد والمعدود فى القرآن الكريم؛ جميل ديباچه؛ الطبعة الاولى، بيروت: دار المحججة البيضاء و دار الرسول الاكرم (ص)، ۱۴۱۹ ق.
۹۱. عجيبة تسعة عشر (بين تخلف المسلمين وضلالات المدعين)؛ بسام نهاد جزار؛ الطبعة الاولى، الخليل (فلسطين)؛ دار الاعتصام للطباعة والنشر، ۱۹۹۰م.
۹۲. لغة الارقام فى القرآن الكريم؛ حسين آل الحاج يونس؛ الطبعة الاولى، بيروت: رشاد برس، ۱۹۹۸م.
۹۳. مختصرى براسرار كتاب مبین (رمز) ۳۸۲ (اثبات طرح رياضى دوتابى آيات قرآن)؛ محمدحسن نعيمى؛ تهران: كاكوتوس، ۱۳۸۲، ۱۲۸ ص.
۹۴. معادلتا الترتيب القرآنى؛ عبدالله ابراهيم جلعوم؛ عمان: دار الجنان، ۲۰۰۶م، ۱۲۰ ص.
۹۵. معجزات الارقام فى القرآن؛ حسين سليم؛ الطبعة الاولى، عمان: داراسامه، ۱۹۹۸م.
۹۶. معجزة «بسم الله الرحمن الرحيم»؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دارالرضوان، ۲۰۰۵م.
۹۷. معجزة «قل هو الله أحد»؛ عبدالدائم الكحيل؛ دمشق: منار للنشر والتوزيع، ۲۰۰۴م، ۱۱۲ ص.
۹۸. معجزة السبع المثانى؛ عبدالدائم الكحيل؛ حلب: دارالرضوان، ۲۰۰۴م، ۱۲۸ ص.
۹۹. معجزة العصر (معادلتا الترتيب القرآنى)؛ عبدالله ابراهيم جلعوم؛ عمان: مركز جوهرة القدس التجارىه، ۱۹۹۹م.
۱۰۰. معجزة القرآن فى عصر المعلوماتية؛ عبدالدائم الكحيل؛ دمشق: دارالفكر، ۲۰۰۲م، ۱۲۸ ص.
۱۰۱. معجزة القرآن والجديدة بنية الآيات والسور؛ عمر النجدى؛ كويت: دار قببه.
۱۰۲. المعجزة القرآنية (الاعجاز العلمى والغيبى)؛ محمد حسن هيتو؛ الطبعة الاولى، بيروت: مؤسسة الرسالة، ۱۹۸۹م.

منظر بنگرند و مطالبی هرچند به صورت ضمنی و تلویحی، در مورد تعداد حروف و کلمات قرآن و روابط ریاضی بین آنها گفته باشند یا لافل سرنخی در این مقوله به دست داده باشند؛ از این رونمی توانیم با اطمینان خاطر در این رشته وقت صرف کنیم و دلخوش باشیم که اگر تا کنون به نتیجه نرسیده‌ایم، امید است در آینده به نتایجی جالب دست یابیم. از علمای بزرگ، حتی ریاضی‌دانان نظیر خواجه نصیر طوسی و شیخ بهایی نیز نقل نشده است که چنین سیر و سیاحتی را در قرآن نشان داده باشند.

ایشان پس از بیان این مقدمه، نقدهایی بر کتاب‌ها و مقالات ذیل مطرح می‌کند:

معجزه القرآن الکریم؛ دکتر رشاد خلیفه؛

المعجزه؛ مهندس عدنان رفاعی؛

آیت کبری؛ دکتر سید محمد فاطمی؛

مقاله «اعجاز ریاضی قرآن در خصوص اعداد زوج و فرد»؛

ماوراء احتمال؛ عبدالله اریک؛

الاعجاز العددی فی القرآن الکریم؛ عبد الرزاق نوفل؛

من الاعجاز البلاغی و العددی للقرآن الکریم؛ دکتر ابوزهره النجدی.

نویسنده در پایان نیز مطالب خود را در یازده مورد خلاصه و جمع بندی می‌کند. وی اعجاز عددی و ریاضی قرآن را یک جریان انحرافی و نامبارک می‌داند که هیچ خدمتی به نشر فرهنگ قرآنی نکرده است و به دلیل صحیح نبودن امار و ارقام مطرح شده، نبود روش واحد در محاسبات، عدم نتیجه منطقی از این‌گونه تناسب در الفاظ قرآن و عدم اشاره به اعجاز عددی در قرآن و سنت، نظریه اعجاز عددی قرآن را کامل رد می‌کند و علاقه‌مندان به کشف اعجاز قرآن را دعوت به فراگیری زبان عربی و تدبیر و تأمل در قرآن می‌کند.

۳. بررسی دستاوردهایی در زمینه اعجاز عددی قرآن

پریچهر ساوری؛ بینات، ش ۵۵، ۱۳۸۶، ص ۵۲-۶۵.

موضوع این مقاله، مروری بر بعضی از دستاوردهای اعجاز عددی قرآن کریم است. توجه برخی از علمای قدیم و معاصر، به اعجاز عددی و ذکر بعضی کتب آنها، مباحث آغازین مقاله حاضر است. نویسنده از لابه لای کتب علما، نمونه‌هایی از اعجاز عددی را در مقوله‌هایی چون: حروف مقطعه، اولوالعزم، ملائکه و شیاطین، ثیاب و حجاب، رجل و امرأ، دنیا و آخرت و حجاب و عقاب مطرح کرده است. او در نهایت بعضی از توجیهاات مکلف-انه نویسندگان را بی-ان کرده و هر یک از آنها را با ارائه اشکالات وارد، نقد و بررسی کرده است.

بخش دوم: مقالات

الف) مقالات تفصیلی

۱. اعجاز ریاضی قرآن در خصوص اعداد زوج و فرد

کوروش جم‌نشان؛ بینات، ش ۹، ۱۳۷۵، ص ۹۹.

نویسنده این مقاله با توجه به آیه ۸۹ سوره فجر: «والشفع والوتر» که خداوند در آن «زوج و فرد» سوگند یاد کرده است، به این فکر افتاده که شاید یک نظام عددی بر مبنای زوج و فرد در قرآن وجود داشته باشد. به دنبال این فرضیه، شروع به تحقیق کرده و به نتایج جالبی رسیده است. ایشان به این حقیقت پی برده است که تعداد سوره‌ها، ترتیب قرارگرفتن آنها و تعداد آیات هر سوره دقیقاً باید همین اندازه باشد که هست و اگر تغییر و یا جابجایی در آنها صورت گیرد، کد ریاضی زوج و فردی که در آن جای داده شده، جواب نمی‌دهد.

وی پس از طرح جدول اعداد زوج و فرد قرآن، به این نتایج رسیده است:

۱. جمع کل اعداد زوج - که از حاصل جمع شماره و تعداد آیات سوره به دست آمده - دقیقاً برابر با تعداد آیات قرآن یعنی ۶۲۳۶ است؛

۲. جمع کل اعداد فرد (که از حاصل جمع شماره و تعداد آیات سوره به دست آمده) دقیقاً مساوی با ۶۵۵۵ است که این عدد معادل مجموع شماره‌های سوره‌های قرآن است؛

۳. در جدول زوج قرآن و در جدول فرد قرآن که هر یک از ۵۷ سوره درست شده‌اند، درست ۳۰ سوره با تعداد آیات زوج و ۲۷ سوره با تعداد آیات فرد شرکت کرده‌اند.

۲. اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن

عباس یزدانی؛ کیهان اندیشه، ش ۶۷، ۱۳۷۵، ص ۶۷-۶۸.

نویسنده از کسانی است که شدیداً با اعجاز عددی قرآن به مخالفت برخاسته و سعی وافری دارد که اثبات کند، هیچ‌گونه اعجاز عددی و ریاضی در قرآن وجود ندارد. ایشان در ابتدای مقاله نسبتاً طولانی خود، پس از بیان کشف دکتر رشاد خلیفه درباره اعجاز عدد ۱۹، به معرفی قرآن از طریق خود قرآن و احادیث می‌پردازد و آیات و روایات گوناگونی را در توصیف قرآن ذکر می‌کند و در نهایت چنین جمع بندی می‌کند که در هیچ جای قرآن، حتی به طور ضمنی، ما به این‌گونه کاوش‌ها دعوت نشده‌ایم. در بیانات امامان و سیره عملی آنها نیز مشاهده نشده است که قرآن را از این

۴. پژوهشی در نظریه اعجاز عددی و ریاضی قرآن مجتبی نوروزی؛ پژوهشهای قرآنی، ش ۴۸، ۱۳۸۵، ص ۱۴۲-۱۷۳. موضوع این مقاله، بررسی و نقد نظریه «اعجاز عددی و نظم ریاضی قرآن» است که در قرن اخیر از سوی بعضی قرآن پژوهان مطرح شده است. این نظریه که بیانگر نظم اعجازگونه عددی و ریاضی قرآن است، برای اولین بار از سوی دکتر رشاد خلیفه در سال ۱۹۷۲ میلادی (۱۳۵۱ ش) مطرح شد. طرح این نظریه مورد توجه و استقبال قرآن پژوهان قرار گرفت؛ به گونه ای که موارد بسیاری بر تحقیقات او افزوده شد، تا جایی که امروز ده ها کتاب و مقاله در این زمینه نوشته شده است. نویسنده این مقاله را در سه بخش اعجاز عدد ۱۹، حروف مقطعه و ارتباط آن با عدد ۱۹ و تناسب در تکرار الفاظ قرآن، بررسی و دیدگاه موافقان و مخالفان و نظر نهایی در این زمینه را بیان کرده است.

۵. چگونه مغز الکترونیکی پرده از اسرار حروف مقطعه قرآن برداشت؟ ناصر مکارم شیرازی؛ درسهایی از مکتب اسلام، ش ۱۶۰، ۱۳۵۲، ص ۸-۱۵. مقاله حاضر برگرفته از مجله آخر ساعه مصر است که نتیجه محاسبات دکتر رشاد خلیفه را درباره اعجاز قرآن منعکس کرده است.

۶. عجایب عددی بسم الله الرحمن الرحيم محمد هادی مؤذن جامی؛ بینات، ش ۵۷، ۱۳۸۷، ص ۱۲۶-۱۳۹. مقاله حاضر درباره تناسب عددی بسم الله الرحمن الرحيم است. در مقاله حاضر به بعد ظاهری و آشکار اعجاز عددی پرداخته شده است و به رابطه حروف بسمله و عدد کامل، مشهور و راز آمیز ۷ پرداخته می شود. نویسنده بعد از بیان فضایل بسمله، عدد حاصل از چهار کلمه بسمله را عدد ۶۶۴۳ می داند که این عدد مضرب ۷ است. وی معتقد است، در توزیع حروف کلمه «الرحمن» که بیشتر در قرآن در مواضع شدت و تنزیه خداوند می آید، عدد ۱۳۶۵ به دست می آید که مضربی از عدد ۷ است و هم چنین برای کلمه «الرحیم» که بیشتر در قرآن در مواضع رحمت و مغفرت می آید، عدد ۶۵۳۱ به دست می آید که آن هم مضربی از عدد ۷ است. اگر بسامد حروف بسمله را با آیات سوره فلق مقایسه کنیم، عددی ۲۶ رقمی به دست می آید که مضرب عدد ۷ است و همین عدد در سوره ناس عددی ۲۱ رقمی است که حاصل ضرب عدد ۷ می باشد و در آخر ارتباط بسمله با آیه الکرسی است که بسامد این ارتباط، عددی ۵۶ رقمی است که آن نیز از مضربهای عدد ۷ است.

۷. قرآن معجزه پیامبر ﷺ

قریبانعلی فصیحی (غزنوی)؛ سفیر، ش ۱، ۱۳۸۶، ص ۵۷-۷۶. موضوع این مقاله، ارائه برخی از ابعاد اعجاز قرآن کریم است. بیان مفهوم اعجاز و پیشینه آن، مباحث آغازین این مقاله است. به نظر نویسنده دیدنی، خواندنی و شنیدنی بودن قرآن، محدود به زمان و مکان نبودن و متناسب با همه زمان ها بودن قرآن، پایداری قرآن، درک پذیر و فهم پذیر بودن برای عموم مردم و نیز هدایتگری قرآن، تفاوت ها و ویژگی های اعجاز قرآن نسبت به دیگر معجزات انبیاء الهی است. وی موارد و کیفیت اعجاز قرآن را بر شمرده، سپس درباره دیدگاه صرفه، تحدی، اعجاز بیانی، عددی، هنری، نظم، آهنگ و موسیقی قرآن سخن گفته است. در پایان بخشی از اعترافات بعضی از دانشمندان و خاورشناسان درباره عظمت قرآن و پیامبر اعظم (ص) بیان شده است.

۸. قرآن و علوم روز در حوزه علوم طبیعی (۲) صغری خیرجوی؛ پیام انقلاب، ش ۱۶، ۱۳۸۷، ص ۵۸-۵۹. این مقاله تحقیقی در علوم شگفت آور قرآن است. نویسنده طی سلسله بحث هایی از علوم شگفت آور قرآن، به بررسی موضوع اعجاز علمی قرآن پرداخته و موضوعاتی از قبیل: اعجاز عددی قرآن، وجود موجودات زنده در کرات آسمانی، تسخیر خورشید و ماه برای انسان را مورد بحث قرار داده است.

ب) مقالات اجمالی

۹. «از اعجاز بیکران»؛ محسن رضوانی؛ بشارت، ش ۳۰، ۱۳۸۱، ص ۵۰-۵۲.
۱۰. «الاعجاز العددی فی القرآن حقیقة ام توهم؟»؛ الحمد، غانم قدوری؛ الحکمة، ش ۲۸، محرم ۱۴۲۵، ص ۲۵۳-۲۹۰.
۱۱. «اعجاز عددی الفاظ قرآن»؛ مهدی رستم نژاد؛ تبیان، ش ۶-۵، ۱۳۷۳ ش، ص ۲۹-۳۰.
۱۲. «اعجاز عددی امامان (ع)»؛ سید حسین نجیب محمد؛ ترجمه ابوذر یاسری؛ ماهنامه موعود، ش ۹۴، ۱۳۸۸.
۱۳. «اعجاز عددی در قرآن کریم»؛ فاطمه کاووسی فر؛ مشکوة النور، ش ۷، ۱۳۷۷، ص ۸.
۱۴. «اعجاز عددی در قرآن»؛ طارق سویدان؛ ترجمه مریم ترابی؛ محجوبة، ش ۲۲۰، ۲۰۳۳ م، ص ۲۹ (انگلیسی).
۱۵. «اعجاز عددی قرآن کریم»؛ ترجمه هادی صاحبی؛ زائر، ش ۴۵، ۱۳۷۷، ص ۳-۴.

۳۳. «کنکاشی پیرامون قرآن از دید ریاضی، معجزه ابدی (۱)»؛ رشاد خلیفه؛ ترجمه ماندانا خواجه‌ای؛ سروش، ش ۱۸۱، ۱۳۶۱، صص ۲۴-۲۵ و ۶۱.
۳۴. «کنکاشی پیرامون قرآن از دید ریاضی، معجزه ابدی (۲)»؛ رشاد خلیفه؛ ترجمه ماندانا خواجه‌ای؛ سروش، ش ۱۸۲، ۱۳۶۱، صص ۲۴-۲۵.
۳۵. «نقد و بررسی تحقیقات دکتر رشاد خلیفه در زمینه اعجاز عددی قرآن»؛ جهاد دانشگاهی دانشگاه صنعتی اصفهان، دانشگاه انقلاب، ش ۷۰، ۱۳۶۸، صص ۴۶-۵۲.
۳۶. «وقفه مع کتاب العدد «من الاعجاز البلاغی والعددی للقرآن الکریم»؛ التحریر، رساله القرآن، ش ۳، ۱۳۶۹، صص ۱۹۲-۱۹۹.

بخش سوم: سایت‌ها

تعداد پایگاه‌ها و سایت‌هایی که در مورد اعجاز عددی و ریاضی قرآن هستند، بسیار زیاد است. برای رعایت اختصار به مهم‌ترین آن‌ها اشاره می‌شود:

موقع الارقام

www.alargam.com

موقع عبد الدائم الكحيل للإعجاز العلمي

www.kaheel7.com

مركز نون للابحاث والدراسات القرآنية

www.islamnoon.com

موقع الإعجاز العلمي والعددی فی القرآن الکریم

www.i3gaz.com

شبكة الإعجاز فی القرآن والسنة

<http://www.miracweb.net>

موسوعة الإعجاز العلمي فی القرآن والسنة

<http://www.quran-m.com>

۱۶. «اعجاز عددی قرآن کریم»؛ روزنامه رسالت، ۱۳۷۵/۲/۲۴، ص ۴.
۱۷. «اعجاز عددی قرآن»؛ اسماعیل جلیلی علی آبادی؛ فصلنامه قرآنی نور، ش ۲، ۱۳۷۹، صص ۱۵۱-۱۵۸.
۱۸. «اعجاز عددی قرآن»؛ مجید بسمل؛ رشد آموزش قرآن، ش ۶، ۱۳۸۳، صص ۳۳-۳۶.
۱۹. «اعجاز عددی قرآن»؛ مجید بسمل؛ صدای عدالت، ۱۳۸۳، ص ۱۲.
۲۰. «اعجاز قرآن (عددی)»؛ سید عبدالرسول حسینی زاده و عباس یزدانی؛ دایرة المعارف قرآن، ج ۳.
۲۱. «اعجاز قرآن، مفهوم حروف رمز در قرآن (۱)»؛ مریم پشم فروش؛ گلستان قرآن، ش ۱۵۵، ۱۳۸۰، صص ۳۲-۳۷.
۲۲. «اعجاز قرآن، مفهوم حروف رمز در قرآن (۲)»؛ مریم پشم فروش؛ گلستان قرآن، ش ۱۵۶، ۱۳۸۰، ص ۳۸.
۲۳. «پرسش و پاسخ پیرامون مفاهیم قرآن»؛ سید مهدی برومند و غلامرضا نوعی؛ فصلنامه قرآنی نور، ش ۱۱، ۱۳۸۱، صص ۱۸۳-۱۸۹.
۲۴. «توازن عددی در قرآن کریم»؛ نبیل حمید محسن؛ ترجمه حسین صابری؛ مشکوة، ش ۳۹، ۱۳۷۲، صص ۱۷-۳۵.
۲۵. «جدیدترین اعجاز عددی قرآن»؛ محمد قدوسی؛ رشد آموزش قرآن، ش ۴، صص ۵۴-۵۵.
۲۶. «عجایب عددی قرآن، حقیقت یا توهم؟»؛ غانم غدوری الحمد؛ ترجمه حسینعلی نقیان؛ رشد (آموزش قرآن)، ش ۱۱، زمستان ۱۳۸۴، صص ۴۶-۴۸.
۲۷. «عجایب عددی قرآن، حقیقت یا توهم؟»؛ غانم غدوری الحمد؛ ترجمه حسینعلی نقیان؛ رشد (آموزش قرآن)، ش ۱۲، بهار ۱۳۸۵، صص ۸-۱۵.
۲۸. «عدد ۱۹، یکی از اعجاز‌های بزرگ»؛ (نام نویسنده ذکر نشده است)؛ محجوبه، ش ۲۱۹، ۲۰۰۳، صص ۳۴-۳۵. (انگلیسی)
۲۹. «عصر رایانه و اعجاز عددی قرآن کریم»؛ محمد جواد شجاعی شکوری؛ زلال وحی، ش ۱۰، ۱۳۸۴، صص ۳۰-۳۱.
۳۰. «قرآن و رایانه»؛ ادیب رضایی؛ تبیان، ش ۴۳، ۱۳۷۹، صص ۱۲-۶.
۳۱. «قرآن، طارق سویدان»؛ محجوبه، ش ۲۰۸، ۲۰۰۲، ص ۱۶. (انگلیسی)
۳۲. «کتاب آفرینش، نظم خیره‌کننده در قرآن»؛ (نام نویسنده ذکر نشده است)؛ اعتصام، ش ۲۴، ۱۳۶۳، صص ۲۰-۲۳ و ۲۷.